

8. Expectatives i reptes de futur de la participació femenina a l'associacionisme cultural popular

La finalitat d'aquest capítol és reflexionar sobre què es podria fer des de les entitats per tal de revertir la situació actual de les dones en l'àmbit associatiu.

A bans de concloure l'estudi, es pretenen assenyalar les diverses expectatives que sorgeixen al voltant de la participació femenina a les associacions de cultura popular i els principals reptes de futur a què l'associacionisme cultural popular d'aquest país haurà de fer front tard o d'hora. La finalitat d'aquest capítol és reflexionar sobre què es podria fer des de les entitats per tal de revertir la situació actual de les dones en l'àmbit associatiu i donar eines que podrien incorporar aquestes entitats per combatre les desigualtats que continuen patint les dones en aquesta esfera. Aquestes reflexions sorgeixen de la informació recollida de les entrevistes realitzades en la recerca, així com del *Manual sobre la incorporació de la perspectiva de gènere i les mesures d'igualtat per a les entitats* que ha elaborat Torrejusana (2017) —on es fa una recopilació de les mesures i les bones pràctiques que s'haurien d'integrar al món associatiu— i de la cooperativa d'acció comunitària i feminista Candela (2017),

especialitzada en la incorporació de la perspectiva de gènere a les entitats.

L'associacionisme de cultura popular ha de tenir present el paper cabdal que realitza en la societat del nostre país, d'aquesta manera ha de prendre consciència de la situació desigual de les dones a l'hora de participar en la cultura popular, i ha de tenir com un dels seus objectius treballar des de tots els àmbits de les entitats per intentar transformar aquesta realitat. En aquest sentit, les entitats són uns agents socials que poden contribuir a reduir i erradicar les desigualtats de gènere existents a la societat, tot incorporant canvis en el seu funcionament intern, a través de determinades accions, plans i protocols per revertir certes pràctiques i dinàmiques discriminatòries, estereotips i rols de gènere, actituds i determinats obstacles que impedeixen a les dones participar en igualtat de condicions amb els homes.

Així doncs, el principal repte en termes de gènere que ha d'encarar el món associatiu cultural és precisament aquest, l'eliminació de les desigualtats de gènere en relació amb la participació associativa. Les expectatives que es preveuen i es desitgen entorn d'aquest repte són que les dones cada vegada tinguin més presència i protagonisme dins les entitats i un major pes a l'hora d'ocupar càrrecs de responsabilitat a les juntes i a tots els espais de presa de decisions. Tal com expressa una entrevistada:

Si les colles són el reflex de la societat, potser ara cal que les colles siguin un exemple per a la societat i revertir determinades situacions discriminatòries. (Entrevistada 1)

Però per aconseguir aquest repte cal, en primer lloc, que les entitats tinguin la voluntat d'incorporar i aplicar determinades mesures per combatre aquestes desigualtats, ja que tots els espais de participació són susceptibles de reproduir, de manera inconscient, les normes, pràctiques, estereotips i rols socials de gènere existents. D'aquesta manera, combatre les desigualtats de gènere en el si d'una entitat ha de ser una responsabilitat compartida entre tots els seus membres. A continuació s'exposen algunes de les principals mesures que les entitats de cultura popular podrien incorporar en el seu

Les entitats són uns agents socials que poden contribuir a reduir i erradicar les desigualtats de gènere existents a la societa.

El primer que haurien de fer és elaborar un estudi sobre la participació de les dones en el seu si que les ajudi a promoure una perspectiva de gènere en tots els àmbits de la seva activitat cultural.

funcionament intern, que permetrien prendre consciència i, sobretot, ajudarien a combatre les desigualtats de gènere en el si de les associacions. Es tracta d'un seguit de consideracions, propostes o accions que les entitats del conjunt de la cultura popular podrien assumir, complementades per aquells col·lectius que treballen per una major igualtat de gènere, els quals coneixen bé la realitat que ens envolta. Aquestes propostes inicials per combatre les desigualtats de gènere en relació amb la incorporació, participació i representació de les dones a la cultura popular són només un punt de partida amb el qual es pot començar a treballar amb l'objectiu de revertir determinades inèrcies presents a la cultura popular. Algunes d'aquestes mesures que es proposen són les següents:

- **Realitzar estudis d'autodiagnosi de gènere:**

En primer lloc, les entitats haurien de conèixer la seva pròpia realitat i, a partir d'aquí, actuar en conseqüència. Així doncs, les entitats el primer que haurien de fer és elaborar un estudi sobre la participació de les dones en el seu si que les ajudi a promoure una perspectiva de gènere en tots els àmbits de la seva activitat cultural, ja que el primer que cal és detectar les contradiccions d'allò que es defensa i allò que es practica habitualment en la mateixa entitat. En aquest cas s'ha d'analitzar la realitat quotidiana de l'entitat per tal de copsar si es produeix alguna forma de desigualtat en la participació, alguna forma de discriminació o violència envers les dones, que moltes vegades poden haver quedat naturalitzades per part dels membres de l'entitat. Un bon exemple per a una autodiagnosi de gènere de les entitats és la guia Re-GENEREm-nos, que ha elaborat el Consell de la Joventut de Barcelona.

- **Incorporar una perspectiva de gènere en tots els àmbits de l'entitat:**

Tal com s'ha exposat al llarg de la recerca, l'associacionisme cultural popular és un agent fonamental de la nostra societat, si a més des de l'associacionisme cultural popular es vol cooperar cap a un model social de país lliure, el món associatiu cultural ha de tenir una voluntat i com-

promís decidits i immutables amb la igualtat de gènere. No es tracta, doncs, com hem dit, de tenir en compte només les presències i les absències del conjunt de la participació, sinó que cal incorporar una perspectiva de gènere que replantegi la totalitat de les accions, les activitats, les prioritats i la forma organitzativa de les entitats de la cultura popular. És a dir, hi ha d'haver un compromís col·lectiu d'assumir que la perspectiva de gènere és una manera de funcionar. A més, la incorporació de la perspectiva de gènere i l'adopció de mesures d'igualtat, encara que es pugui veure com un esforç afegit a les tasques de l'entitat, és una aposta de futur per contribuir a la lluita contra la desigualtat envers les dones, ja que a més aporta grans beneficis en la participació mateixa, com ara: més motivació i implicació entre els membres, un major aprofitament del talent i una major col·laboració amb diversitat de propostes. En aquest sentit, s'hauria d'incorporar la perspectiva de gènere d'una manera transversal en el si de l'entitat, sigui des dels seus estatuts, la seva forma organitzativa, les preses de decisions o la manera de regular els torns de paraula en una assemblea. Així doncs, s'hauria d'adoptar una perspectiva de gènere en tres àmbits diferenciats:

- **Àmbit polític:** En relació amb la idea que defensa l'entitat. Es pot observar en els documents, estatuts, protocols, etc., que sempre es poden analitzar i modificar.
- **Àmbit estructural:** Té a veure amb la forma organitzativa de l'entitat, com es distribueixen les feines i qui participa en cada activitat de l'entitat des del nivell més bàsic al més elevat, com ara fixar-nos en qui participa en les assemblees, qui té visibilitat quan hi ha un acte públic, qui forma part i qui pren les decisions a la Junta Directiva, com es tracta la qüestió de la conciliació familiar, etc.
- **Àmbit cultural:** Té a veure amb els valors o la manera de fer i pensar de l'entitat. En aquest cas una bona pràctica seria realitzar formacions internes de l'entitat amb relació a la temàtica del gènere, si es

S'hauria d'incorporar la perspectiva de gènere d'una manera transversal en el si de l'entitat.

tenen en compte totes les sensibilitats a l'hora de prendre decisions, si s'utilitzen mecanismes per donar visibilitat a desigualtats de gènere existents o si hi ha espais destinats a valorar i reflexionar sobre on es troben per prendre consciència de les desigualtats de gènere amb la intenció de revertir-les.

Així doncs, la perspectiva de gènere és un mitjà que permet posar-nos les ulleres de gènere i observar tot el que passa a dins l'entitat a través d'aquesta mirada. No es tracta, doncs, d'un fi en si mateix, sinó que la perspectiva de gènere és un camí que sempre està en procés, ja que no té un final.

Mesures específiques:

- **Apoderament de la dona:**

Quan parlem d'apoderament ens referim a un procés en el qual les dones enforteixen les seves capacitats, el seu protagonisme, la seva autonomia, la seva autoestima i la seva autoritat per impulsar canvis i transformar les relacions de subordinació i poder a les quals estan sotmeses. Les entitats de cultura popular haurien de vetllar per afavorir un poderament efectiu de les dones a les seves entitats i d'aquesta manera intentar erradicar les desigualtats de gènere en relació amb la participació associativa. Aquest és un aspecte clau en el qual poden treballar les entitats, ja que, per exemple, es pot fer impulsant xarxes de dones a dins les entitats mateix, com ara les comissions d'igualtat que s'han anat formant al món casteller, que poden servir com a exemple d'accions orientades a l'apoderament de les dones. A banda de crear xarxes de dones, l'apoderament es pot impulsar i treballar a través d'organitzar diversos tallers, xerrades que tractin temes relacionats amb l'objectiu d'erradicar les desigualtats de gènere en la participació associativa —com per exemple, de feminismes, dels micromasclismes que es produeixen dins les entitats, de coeducació, de noves masculinitats i moltes altres opcions—. També es poden realitzar altres activitats formatives i de sensibilització amb l'objectiu de detectar, prevenir i actuar contra les violències masclistes.

La perspectiva de gènere és un camí que sempre està en procés, ja que no té un final.

- **Vetllar per la participació de les dones als espais de poder:**
Des de les entitats, sobretot impulsat per les entitats de tercer nivell de cada expressió cultural, s'hauria de vetllar per una clara voluntat que la totalitat de les juntes fossin paritàries i les dones tinguessin les mateixes oportunitats d'accés que els homes. Des de les cúpules de les entitats s'han de donar facilitats perquè les dones tinguin l'empenta de liderar un equip i que no trobin obstacles en l'accés; s'han de combatre així certes actituds, prejudicis i estereotips sovint massa interioritzats, i és necessària la voluntat de trencar amb els rols de gènere i la divisió sexual del treball que encara impera en la repartició dels càrrecs de les juntes directives. D'aquesta manera també es contribuiria a l'apoderament de la dona, a una major visibilitat, un major reconeixement i a una major igualtat en la participació en l'associacionisme cultural.
- **Adaptació dels horaris de participació:**
Les hores en què es desenvolupa l'activitat cultural —és a dir, els assajos i les reunions o les assemblees— s'adeqüen en major mesura a aquelles persones que ja tenen resolta les tasques domèstiques i de cura, és a dir, generalment estan més en consonància amb els homes, i per tant aquests horaris també impliquen més renúncies per part de les dones, ja que generalment són elles les que s'encarregaran del treball reproductiu. En la mesura que sigui possible, els horaris d'assaig i les reunions o les assemblees es podrien adaptar per una millor conciliació laboral i familiar que no impliqui renúncies de participació, ja que l'ús del temps que comporta participar en l'esfera associativa pot afavorir la desigualtat de gènere en la participació. Si s'adoptessin mesures correctores dels horaris, s'aconseguiria una assistència i implicació majors per part dels associats, i sobretot es veuria reflectit en una millora en la participació femenina.
- **Reunions en línia:**
Quan es tracta de realitzar reunions ordinàries, sobretot en el cas de les federacions o coordinadores, en molts ca-

Des de les cúpules de les entitats s'han de donar facilitats perquè les dones tinguin l'empenta de liderar un equip i que no trobin obstacles en l'accés.

El llenguatge és un element que reproduceix la discriminació envers les dones i que contribueix a mantenir estereotips i rols de gènere tradicionals.

sos hi participen persones d'arreu del territori que moltes vegades, a causa de problemes de conciliació laboral i familiar o de problemes de desplaçament, no poden assistir en aquestes reunions. En molts casos qui sol acabar renunciant a participar en aquestes reunions solen ser també les dones amb dificultats de conciliació laboral i familiar, ja que són les encarregades de realitzar les tasques domèstiques i de cura. D'aquesta manera, impulsant la realització de reunions en línia i aprofitant l'ús de les noves tecnologies, s'evitarien llargs desplaçaments i s'afavoriria la conciliació de la vida familiar amb la vida associativa, fet que també facilitaria una major participació femenina en els espais de presa de decisions. Cal destacar que amb aquest fet també s'ajudaria a reduir les renúncies de participació o el sentiment de culpa que moltes vegades poden experimentar certes dones amb una sobrecàrrega de participació, anomenada «hipermilitància», quan dediquen més temps a la participació associativa que a la família, sentiment poc habitual entre els homes.

- **Comunicació inclusiva de gènere:**

Durant la pràctica cultural, en molts casos, es fa ús d'un llenguatge incorporat i naturalitzat que denota unes actituds, uns imaginaris i uns pensaments molt sexistes. Incorporar un ús del llenguatge no sexista hauria de ser una línia estratègica de cada entitat, igual que la resta de mesures que s'haurien d'aplicar en la pràctica cultural. El llenguatge és un element que reproduceix la discriminació envers les dones i que contribueix a mantenir estereotips i rols de gènere tradicionals. Es recomana, per exemple, l'ús de mots genèrics, de doble gènere o pronoms indefinits, entre d'altres, a l'hora de redactar informes i de comunicar-se a través de les xarxes socials o mitjançant la informació publicitària. D'aquesta manera es contribuiria a configurar una entitat més inclusiva, més integradora i més cohesionada pel que fa als seus associats i associades.

En aquest sentit, el fet que l'Ens de l'Associacionisme Cultural Català, com a confederació de diverses federacions de

la cultura popular catalana, prengui com a compromís ferm diverses mesures correctores per erradicar les desigualtats de gènere en la participació associativa i incorpori una perspectiva de gènere en la totalitat de les seves activitats, pràctiques i formes d'organització, i que a més vetlli perquè les entitats de tots els nivells incorporin i compleixin aquestes bones pràctiques respecte a la participació femenina, donaria un impuls absolut a promoure en tot el conjunt de l'associacionisme de cultura popular la reducció i l'erradicació de les desigualtats de gènere actuals que encara prevalen en el món associatiu de la cultura popular del nostre país.

A banda de la incorporació d'aquestes estratègies o polítiques associatives correctores de desigualtats de gènere, amb la realització d'aquest estudi i amb la finalitat que l'associacionisme de cultura popular avanci decididament cap a una igualtat efectiva entre gèneres, es proposa la realització d'una activitat de cabdal importància orientada pel conjunt de l'associacionisme cultural popular de Catalunya. Es tractaria d'organitzar una primera jornada de dones de la cultura popular catalana, on poguessin participar dones de totes les expressions culturals catalanes, de diverses edats, amb diferents càrrecs i de diversos àmbits geogràfics, amb l'objectiu principal de debatre, reflexionar sobre la participació actual de les dones a les entitats de cultura popular i sobre les desigualtats existents a què encara han de fer front. Aquesta jornada, que podria estar organitzada i impulsada per l'Ens de l'Associacionisme Cultural Català, podria tenir lloc a la Universitat Catalana d'Estiu o qualsevol altre espai favorable per parlar d'experiències en comú, compartir coneixements, teixir complicitats entre dones i entitats i, sobretot, reflexionar i intentar trobar solucions respecte a l'actual situació de la dona en el món de la cultura popular.

Es tractaria d'organitzar una primera jornada de dones de la cultura popular catalana.